

**Умисні вбивства, скоєні у стані алкогольного сп'яніння під час пандемії:
міждисциплінарне судово-фармацевтичне, судово-медичне, судово-
наркологічне, криміналістичне та кримінально-правове вивчення сучасної
проблеми**

**Intentional Homicides Committed While Under the Influence of Alcohol During
the Pandemic: An Interdisciplinary Forensic and Pharmaceutical, Forensic and
Medical, Forensic and Narcological, Criminalistics, And Criminal and Law
Study of a Contemporary Problem**

Валерій Шаповалов (Valerii Shapovalov)^{1,2,3} (Doctor of
Pharmaceutical Sciences, Professor)

Received: November 03, 2022

Published: November 29, 2022

¹ ТЗОВ «Львівський медичний інститут», Львів, Україна
(Lviv Medical Institute, Lviv, Ukraine)

² Адвокатське об'єднання «Апофеоз», Харків, Україна
(Advocates Company "Apotheosis", Kharkiv, Ukraine)

³ Громадська організація «Асоціація медичного та
фармацевтичного права», Харків, Україна (Public
Organization "Association of Medical and Pharmaceutical Law",
Kharkiv, Ukraine)

*Corresponding author: Valerii Shapovalov

Abstract. An interdisciplinary forensic and pharmaceutical, forensic and medical, forensic and narcological, criminological, and criminal and legal study of the modern problem of intentional murders committed by citizens under the influence of alcohol during the pandemic was conducted. The development of measures for the prevention of alcohol addiction and the effectiveness of the actions of the community, law enforcement agencies, the prosecutor's office, all levels of state authorities and self-government on their prevention and prevention were outlined. Forensic and pharmaceutical practice is studied, its examples were summarized by the topic of the research. The correlation between the level of unemployment and the commission of murders while intoxicated was given. Measures to combat latent crime have been studied. Criminal offenses against the life

and health of a person were indicated. The latest technologies of forensic practice were outlined. Peculiarities of the investigation of crimes that constitute a great public danger (murders) have been studied. A direct causal relationship between alcohol abuse and aggressive behavior has been established. The experience of scientists, law enforcement agencies and legislators in Europe, the USA and Africa before committing murders when a citizen is intoxicated was summarized. Proposed normative initiatives to the current normative and legal acts of Ukraine.

Keywords: interdisciplinary study, forensic pharmacy, forensic medicine, forensic narcology, criminology, criminal law, intentional homicides committed while intoxicated, pandemic, psychoactive substances, alcohol.

Вступ. Довгострокова обмежувальна ситуація, що склалася під час пандемії на COVID-19 [1, 2] вразила всі верста населення із багатьох країн світу. Вплинула на суспільно-політичні, кримінально-правові, медико-фармацевтичні та соціально-економічні ризики щодо причин та умов, які спричиняють збільшення летальних випадків серед хворих та громадян [3-7]. Останні отримали або не отримали вакцинацію (бустерне щеплення) від COVID-19, знаходяться на стаціонарному, амбулаторному або самолікуванні [8-23].

При цьому суспільно-небезпечні захворювання, що пов'язані із пандемією на Covid-19 знаходяться в причинно-наслідкових зв'язках щодо зміни поведінки окремих груп громадян під час зловживання психоактивними речовинами (алкоголь, наркотичні засоби, психотропні речовини тощо) [24] через збільшення психолого-психіатричного навантаження за рахунок стресів, страхів і обмежень щодо поствірусної втоми та супутніх хронічних розладів здоров'я (серцево-судинні, вірус віспи мавп, онкологічні, цукровий діабет, ВІЛ/СНІД, наркоманія, алкоголізм та інш.), у відповідності до МКХ-10 і МКХ-11. Розлади здоров'я на фоні пандемії пов'язані із змінами розпорядку дня, збільшення часу щодо проведення самолікування, навчання та роботи вдома у замкнутому просторі, тимчасового безробіття і відсутності фізично-спортивного навантаження у спортзалі або басейні та психологічного контакту з іншими членами родини, друзями і колегами [25-37].

Алкоголь згубно впливає на організм навіть при разовому вживанні, як наголошують лікарі КП «Рівненський обласний клінічний лікувально-діагностичний центр імені Віктора Поліщука» Рівненської обласної ради. Лікарі вважають, спираючись саме на факти, що базуються на клінічних дослідженнях про те, що алкоголь починає діяти в той момент, коли він потрапляє в організм людини. У незміненому вигляді з організму виводиться лише 5-10% загальної кількості спирту. Решта включається в обмінні процеси, надаючи свій згубний вплив на весь організм в цілому. Постійне споживання алкоголю призводить до передчасного старіння та інвалідності. Алкоголь впливає на всі органи людини, порушує дію головного мозку, зору, травного тракту, печінки, серця, кровоносних судин, нервової системи та інших органів. Вживання алкоголю супроводжується низкою відхилень у психіці – галюцинації, судом м'язів, оніміння частин тіла, іноді різка слабкість у кінцівках. Алкоголь шкідливий для жінок і впливає на організм ще агресивніше, ніж на чоловіків, викликає безплідність, ризик розвитку раку молочних залоз та інших органів, а ймовірність народити здорову дитину у тих, хто п'є у 15 разів менше, ніж у тих, хто не вживає алкоголь. Алкоголь зменшує тривалість життя осіб, схильних до п'янства на 15-20 років. Алкоголь впливає на зменшення рухової активності, через що відбуваються аварії, крадіжки, насильство, вбивства, а також самогубства. Для повного виведення спирту і продуктів його розпаду з організму потрібно від 12 до 20 діб. Вживання порівняно невеликих порцій алкогольних напоїв навіть 2 рази в місяць створює умови для розвитку будь-яких порушень, пов'язаних з дією спирту на організм. Згідно досліджень австралійських вчених, склянка спиртного вбиває у мозку близько двох тисяч клітин [38].

Проведення міждисциплінарних судово-фармацевтичних, судово-медичних, судово-наркологічних, судово-психіатричних, криміналістичних та кримінально-правових досліджень для вивчення причин та умов, що спричиняють скоєння умисних вбивств у стані алкогольного сп'яніння під час пандемії з використанням судово-фармацевтичної практики впливає на:

повноту, об'єктивність і всебічність розслідування даної категорії кримінальних справ та дії слідчих, оперативних працівників та прокурорів;

- ✚ необхідність проведення роботи щодо удосконалення законодавства, нормативно-правових актів і інструктивно-методичних рекомендацій, розроблених саме в міждисциплінарній співпраці науковців та практичних працівників;
- ✚ оптимізацію роботи органів державної влади і самоврядування, закладів охорони здоров'я і аптек в системі попередження причин і умов щодо поширення алкоголізму серед всіх верств населення, своєчасної та належної медичної допомоги при забезпеченні життєво необхідними лікарськими засобами (ЛЗ);
- ✚ соціально-економічну допомогу в реабілітації хворих із алкогольною адикцією та коморбідними супутніми захворюваннями відповідно до МКХ-10 і МКХ-11 [8, 11, 21, 25, 34, 36];
- ✚ створення нових робочих місць, побудові відповідної інфраструктури, житла, доступних спортзалів, інтернет залів, сільських клубів, та місць досугу для всіх верств населення.

Мета роботи. Привести дані міждисциплінарного судово-фармацевтичного, судово-медичного, судово-наркологічного, судово-психіатричного, криміналістичного та кримінально-правового вивчення сучасної проблеми умисних вбивств, що скоєні громадянами у стані алкогольного сп'яніння під час пандемії. Окреслити розробку заходів щодо профілактики алкогольної адикції та ефективність дій громади, правоохоронних органів, прокуратури, всіх рівнів органів державної влади та самоврядування на їх профілактику і попередження.

Матеріали та методи. Основою досліджень стали матеріали кримінальних справ, вироки судів, імперативні матеріали та приклади із судово-фармацевтичної практики щодо вбивств, скоєних у стані алкогольного сп'яніння. Вивчення міждисциплінарних зв'язків з фармацевтичним правом, медичним правом, судовою фармацією, організацією та управлінням фармацією і сферою охорони здоров'я, судовою медициною, судовою наркологією, судовою психіатрією, криміналістикою, кримінологією, кримінальним правом та конституційним правом.

В якості методів дослідження використано документальний, бібліографічний, семантичний, статистичний, описового моделювання, системного підходу, ретроспективний, порівняльний, системний, табличний, судово-фармацевтичний, графічний та нормативно-правовий.

Дослідження статті є фрагментом науково-дослідних робіт:

- ✚ ТзОВ «Львівський медичний інститут» за темою «Удосконалення системи обігу ліків під час фармакотерапії на засадах доказової і судової фармації, організації, технології, біофармації та фармацевтичного права» (номер державної реєстрації 0120U105348, термін виконання 2021-2026);
- ✚ Харківської медичної академії післядипломної освіти за темою «Удосконалення організаційно-правової процедури забезпечення ліками пацієнтів з позиції судової фармації, організації і управління фармацією» (номер державної реєстрації 0116U003137, термін виконання 2016–2020 рр.);
- ✚ Харківської медичної академії післядипломної освіти за темою «Фармацевтичне та медичне право: інтегровані підходи до системи обігу ліків з

позиції судової фармації та організації управління фармацією» (номердержавної реєстрації 0121U000031, термін виконання 2021-2026 рр.).

Результати та їх обговорення. Фахівці МОЗ України наголошують про незворотні наслідки для здоров'я людини при вживанні алкоголем [39], що вказує на цінність життя та здоров'я окремого громадянина, чому навряд чи хтось стане заперечувати. Люди готові на неймовірну кількість найрізноманітніших дій, щоб зберегти своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я своїх близьких. Немає нічого такого, що могло б бути для людини найважливішим, аніж власне життя або життя близької родини.

Таблиця 1. Співвідношення рівня безробіття та скоєння вбивств у стані алкогольного сп'яніння.

№	В аналізі інфляційного звіту Національного Банку України (НБУ) відмічено, що [27]:	Підсумкова нарада Національної поліції України (30.01.2020) за участю її керівництва, а також структурних та територіальних підрозділів, І. Клименко вказав, що в минулому 2019 р поліцейськими проведена наступна оперативно-розшукова та слідча робота, а саме [40]:
1.	- погіршився прогноз інфляції на 2022 рік до трохи більше 30%;	-зареєстровано 418,2 тисячі кримінальних правопорушень;
2.	- рівень безробіття в країні залишається високим, хоча поступово буде знижуватися, втім залишиться доволі високим через війну та значні структурні диспропорції;	-розкрито всього 186 тисяч 200 злочинів, тобто менше 50 % ;
3.	- за результатами 2022 р. реальні зарплати українців скоротяться на чверть;	-слідчими було повідомлено про підозру 110 тисячам осіб у вчиненні 186 тисяч злочинів ;
4.	- попри певне пожвавлення економічної активності, більшість підприємств усе ще працює значно нижче довоєнного рівня завантаженості. Зменшення випуску та доходів підприємств, а також очікування триваліших воєнних дій стримують підприємства у своїх планах	-виявлено 1428 вбивств, у 2018 р. – 1508, тобто на -88 злочинів менше . -виявлено 1916 злочинів пов'язаних із спричиненням

	нарощування штату працівників, про що свідчать дані сайтів пошуку роботи. Нацбанк підкреслює, що в Україні кількість вакансій хоч і зроста порівняно з березнем-квітнем, все ще залишається удвічі-втричі (залежно від сфери діяльності) меншою за ту, що була до повномасштабної війни. -навантаження на одну вакансію (співвідношення між кількістю резюме та вакансій) хоча і скорочується, але все ще значно перевищує довоєнний рівень.	тілесних ушкоджень зі -смертельними наслідками, у 2019 р. – 2069, тобто на 153-злочинів менше; -розкриття вбивств та тяжких тілесних ушкоджень становить 93%.
5.	Через виїзд частини кваліфікованої робочої сили за кордон може виникнути помітний дефіцит працівників в окремих видах економічної діяльності, наприклад, будівництві, що водночас визначатиме зростання зарплат у відповідних галузях.	

Проведений нами порівняльний аналіз свідчить про те, що економічна, промислова, криміногенна та кримінально-правова ситуація у всіх регіонах України на протязі 2019-2022 р. є вкрай складною (Табл. 1). Виявлені та ті, що розслідуються у 2019 р. поліцейськими, слідчими та експертами 1428 злочинів, пов'язаних із вбивствами на **88 злочинів менше**, чим у 2018 р. (1508 вбивств).

У звіті НБУ через виїзд частини кваліфікованої робочої сили за кордон вже виникає помітний дефіцит працівників в окремих видах економічної та промислової діяльності (наприклад, будівництво та ін.). Аналітики, що працюють в МВС України, співставляють кількість населення, що виїхало за кордон до кількості скоєних та розкритих вбивств. Приходять до висновку, що рівень розкриття вбивств може не скоротитися, а взагалі збільшитися.

На підставі статистичних даних про криміногенну ситуацію в Україні, Сидорчук О.О. відмічає, що офіційні дані не повною мірою відтворюють реальний стан злочинності в Україні. В останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості зареєстрованих і підтверджених кримінальних правопорушень. В той же час, у половині випадків від загальної кількості повідомлень про злочини, кримінальні провадження закриваються у зв'язку із відсутністю події чи складу злочину, що свідчить про підвищення рівня латентної злочинності [41, 42].

В останні роки збільшилась кількість скарг на бездіяльність деяких слідчих та прокурорів стосовно невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. В судовій практиці мають місце вироки суду, що виносять судді, які не відповідають повноті, всебічності та об'єктивності щодо правильності кваліфікації дій злочинців до відповідних статей КПК України [42-44]. Вказані факти опосередковано свідчать про збільшення рівня латентної злочинності або

неправильної кваліфікації деяких злочинів. Задля боротьби із латентною злочинністю необхідно:

- ✚ здійснювати кроки для підвищення рівня довіри суспільства до судових та правоохоронних органів;
- ✚ не намагатись правоохоронним органам штучним чином знизити офіційні статистичні показники про рівень злочинності в Україні;
- ✚ розробити ефективні методики боротьби з латентною злочинністю, в тому числі із використанням сучасних технологій, шляхом проведення міждисциплінарних довготривалих наукових досліджень щодо дослідження тенденцій криміналізації суспільства.

Тому слід відмітити, що однією з головних причин скоєння умисних вбивств є вживання людиною алкогольних напоїв. Як наголошує Андрейчин В. [45], надмірне вживання алкоголю шкідливе для здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я у 1975 році на 28 сесії визнала алкоголь провідним наркотиком у сучасному світі, наркотиком, що підриває здоров'я населення.

Напої «Ром-кола», «Джин-тонік», так звані «слабоалкогольні» напої, містять до 8% спирту, неповнолітні купують їх масово. В результаті на очах батьків діти перетворюються на молодь, що пиячить, а молодь, що пиячить, на батьків-п'яниць. Повсюдний продаж і вживання алкоголю – в магазинах, на зупинках, у павільйонах, палатках — це надзвичайно ненормально. Ситуація вкрай небезпечна, адже відбувається деградація суспільства і втрата здоров'я нації. Алкоголь — найагресивніший з наркотиків. Від нього розпалюються найстрашніші риси характеру людини. За статистикою, 90% побутових бійок і каліцтв відбуваються в стані алкогольного сп'яніння. Алкоголь постачає людей до місць позбавлення волі та калічить їх долі. Факти дають всі підстави говорити про те, що в Україні ведеться нищівний алкогольмор.

- В Україні зареєстровано 900 тис. наркозалежних від алкоголю. Щорічно їхня кількість зростає на 50 тисяч.
- Україна щорічно втрачає більше 40 тисяч людей через алкоголь. Це 8000 отруєнь, ще 8000 — кардіопатії, а також інші захворювання і нещасні випадки, пов'язані з алкоголем.
- Рівень споживання алкоголю в Україні один з найвищих у світі — 20 літрів абсолютного спирту на душу населення за рік.
- В Україні фіксується 25-30% випадків патології немовлят, яка зумовлена вживанням алкоголю обома батьками.
- Україна на першому місці у світі за вживанням алкоголю неповнолітніми. 40% дітей 14-18 років систематично вживають алкоголь
- За останні 10 років кількість залежних від пива зросла в 10-12 разів.
- Щорічно на дорогах України гине біля 6 тисяч осіб, з яких переважно більшість ДТП зі смертельними наслідками скоюють п'яні водії.
- Переважна більшість злочинів і вбивств в Україні здійснена на основі пияцтва.

Не існує жодної наукової праці, яка б доводила, що алкоголь не є наркотиком. Наука правдиво стверджує: алкоголь — це протоплазматична отрута наркотичної дії, що підриває людське здоров'я [45]. Загальновідомо, що слово «алкоголь» походить від арабського «al-kuhl» (аль-куль) і перекладається як

дурман, «злий дух, що пожирає тіло». Зловживання алкоголем створює умови щодо розвитку у людини захворювання на «алкоголізм» або «алкогольна залежність». Алкоголізм – це хвороба, як фізична і духовна, так і психолого-психіатрична, що заповнює цілі нації і континенти і забирає найцінніше – неповнолітніх, молодь та й батьків.

Зловживання алкогольними напоями приводить до причинно-наслідкових зв'язків із скоєнням злочинів у стані алкогольного сп'яніння, насамперед скоєння вбивств. Кваліфікаційні ознаки даної категорії злочинів надано у розділ II Кримінального кодексу України, що містить систематизований перелік кримінально караних правопорушень проти життя та здоров'я особи [46]. Це доволі широкий спектр кримінальних правопорушень, різних за своїм складом та способом вчинення, але об'єднаних спільним об'єктом кримінально протиправного посягання на: суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи. Так, наприклад, до кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я особи законодавець відносить:

- ❖ умисне вбивство (ст. 115 КК України);
- ❖ умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України);
- ❖ побої і мордування (ст. 126 КК України);
- ❖ домашнє насильство (ст. 126¹ КК України) та ін.

Матеріали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік» було використано для вивчення стану практики розгляду кримінальних проваджень про злочини проти життя та здоров'я. Дані судової статистики судів першої та апеляційної інстанцій за 2014 р. надають можливості вивчення рівня вчинення злочинів, передбачених статтями 115 (Табл. 2) – 145 КК України стосовно 22461 громадян ухвалено судові рішення, які набули законної сили, із них щодо [47]:

- ✚ 2 118 осіб ухвалено обвинувальні вироки;
- ✚ 64 особи виправдано;
- ✚ 207 осіб постановлено ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру;
- ✚ 10072 осіб кримінальні провадження закрито, у т.ч. стосовно 1 особи кримінальне провадження закрито за відсутністю події складу злочину;
- ✚ 148 осіб – у зв'язку з постановленням ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі дійового каяття обвинуваченого;
- ✚ 3294 осіб – з постановленням ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі примирення винного з потерпілим;
- ✚ 37 осіб – на підставі ухвали про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки;
- ✚ 39 осіб – зі звільненням від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.
- ✚ 12 осіб, що є неповнолітніми, кримінальні провадження закриті у зв'язку зі застосуванням примусових заходів виховного характеру;

- ✚ 80 осіб кримінальні провадження були закриті на підставі застосування до них амністії;
- ✚ 82 особи, причиною стала смерть обвинуваченого, що стало підставою для закриття кримінального провадження;
- ✚ 6359 осіб зазнали закриття кримінального провадження з інших підстав.

Таблиця 2. Співвідношення кількості розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік (вбивств за ст. 115 КК України), кількості осіб, вирокі (ухвали) стосовно яких набрали законної сили), кількості засуджених, виправданих, щодо яких застосовано примусові заходи медичного характеру та щодо яких провадження закрито.

№	Стаття КК	Вид злочину	Кількість осіб, вирокі (ухвали) стосовно яких набрали законної сили	У тому числі кількість осіб			
				засуджених	виправданих	Щодо яких застосовано примусові заходи мед. характеру	Щодо яких провадження закрито
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ч. 1 ст. 115	Умисне вбивство	719	627	7	70	15
2	ч. 2 ст. 115	Умисне вбивство за обтяж. обставин	272	245	4	14	9

Як зазначає Ю. Городнича, яка узагальнила дані слідчих органів щодо портрету громадянина-вбивці, який зустрічається найчастіше, то цей портрет виглядає таким [48]:

- ✓ чоловік, 29-39 років;
- ✓ має середню освіту;
- ✓ українське громадянство;
- ✓ працездатний;
- ✓ не працює і не навчається;
- ✓ полюбляє випити;
- ✓ вбивство скоює вперше;
- ✓ раніше не судимий;
- ✓ діє індивідуально;
- ✓ не входить у злочинні угруповання.

Проведений аналіз [49] свідчить про те, що стан громадянина, який скоїв вбивство людини можливо поділити на 3 групи (Рис. 1):

1. Скоєння злочину у тверезому стані;
2. Скоєння злочину у стані алкогольного сп'яніння;
3. Скоєння злочину у стані наркотичного (токсичного) сп'яніння, тобто під впливом наркотичних та одурманюючих засобів, психотропних і сильнодіючих

речовин або тих засобів і речовин, в т.ч. ЛЗ, що мають психоактивні властивості і не віднесені до алкогольних напоїв.

Рис. 1. Співвідношення стану громадянина під час скоєння умисного вбивства за даними слідства [49].

Зазначимо, що для встановлення стану громадянина під час скоєння вбивства необхідно:

- поліцейським-оперативникам організувати проведення свідцтва людини-злочинця у судово-медичного лікаря, який його оглядає на тілесні ушкодження, стан здоров'я і хвороби якими він страждає, бере на аналіз кров, сечу, слину;
- слідчий вилучає під час огляду місця події речі (алкогольні напитки, посуд інші речовини, одягу та інш.);
- слідчий призначає по справі наступні експертизи, а саме: у відношення злочинця – судово-медичну, судово-фармацевтичну, судово-наркологічну, судово-психіатричну, криміналістичну; у відношенні потерпілого – судово-медичну, криміналістичну та інш.

Вивченням причин та умов, що сприяють порушення кримінальних проваджень на різних етапах їх розслідування щодо злочинів проти життя і здоров'я особи, правильності обігу ПАР, фармакотерапії хворих, що страждають на різні розлади здоров'я та організації фармацевтичної справи забезпечення пацієнтів життєво необхідними ЛЗ, удосконалення законодавства та нормативно-правових актів України за період часу з 1990 по 2022 роки займається **Наукова Школа** доктора фармацевтичних наук, професора Шаповалової В.О., Шаповалова Валентина В., Осинцевої А.О.. Зброжек С.І., Гудзенко А.О. та інш. [50-68].

Вивчення причин та умов, які спричиняють скоєння вбивств громадянами, що знаходяться у стані алкогольного сп'яніння та шляхи щодо попередження цього виду злочинів, а також лікування та забезпечення життєво необхідними лікарськими засобами (ЛЗ) злочинців-хворих на алкоголізм та наркоманію

проводили провідні вчені України, а саме Шаповалова В.О., Лінський І.В., Шаповалов Валентин В., Пономаренко М.С., Мінко О.І., Чуєв Ю.В., Стефанов О.В., Даниленко В.С., Сосін І.К., Губський Ю.І., Волошин П.В., Кутько І.І., Волох Д.С. та ін. [62, 63, 65, 66, 69, 70].

При розслідуванні убивств заручника або викраденої людини, як відмічають Білик Т.В. та Кікінчук В.В. необхідно на початковому етапі по «гарячих слідах» провести невідкладні слідчі (розшукові) дії, а саме [71]:

- ✓ Провести огляд місця події та вилучення речових доказів;
- ✓ Внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- ✓ Провести планування та висунути загальні та специфічні версії.
- ✓ Призначити експертизи;
- ✓ Допитати свідків;
- ✓ Провести обшук;
- ✓ Швидкість, повнота, об'єктивність, своєчасність та якісність виконання першочергових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів за дорученням слідчого в подальшому впливає на хід розслідування умисного вбивства заручника або викраденої людини.

Впровадження новітніх технологій в криміналістичну практику України є новим якісним поштовхом удосконалення процесу ідентифікації особи за допомогою дактилоскопічної інформації, що відбувається при використанні біометричної (у тому числі дактилоскопічної) інформації при виготовленні документів, що посвідчують громадянина. Вказане вимагає необхідність введення біометричних закордонних паспортів - документів з електронним чіпом, де будуть зберігатися дані власника паспорта. Тому, вже сьогодні нашим законодавцям було б доцільно прийняти закон про загальне обов'язкове дактилоскопіювання та відібрання зразків ДНК-профілю у населення України. Поповнити вже існуючий дактилоскопічний масив та створити єдину базу зразків ДНК-профілю для швидкого розкриття злочинів та ефективної боротьби з тероризмом. На нашу думку, проведення загальної дактилоскопічної реєстрації буде відповідати цілям створення централізованої, єдиної, простої системи, спрямованої на боротьбу зі злочинністю, покликаної забезпечити адекватний існуючим загрозам рівень захисту держави і суспільства [72].

Серед недоліків діяльності слідчих підрозділів, що не дали змоги своєчасно розкрити злочини, узагальнення слідчої практики виявило, зокрема: проведення експертних досліджень не за всіма вилученими з місць злочинів об'єктами; обмежені на той період можливості проведення судових експертиз [73].

Вивчення порядку розслідування вбивств через необережність проведено Іваницею А. В. та Єфімовим М. М., які з урахуванням сучасного стану розвитку наук криміналістики та кримінального процесу провели, розглянули та надали [74]:

- аналіз складного та багатоаспектного явища її системних елементів та кореляційних зв'язків між ними;
- особливості розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень;

- структуру криміналістичної характеристики вбивств через необережність;
- організаційно-тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні визначеного кримінально караного діяння.

Невстановлені громадяни, що вчинили умисне вбивство упродовж 9 місяців 2018 року слідчими НП України у 95 кримінальних провадженнях. Найбільше у Дніпропетровській (14), Харківській (9), Одеській (8), Донецькій, Житомирській, Запорізькій (по 6), Черкаській (5) областях та в м. Києві (10). Аналіз статистичних даних свідчить, що на організацію роботи підрозділів Національної поліції щодо виявлення та розслідування вбивств, в тому числі, які вчиняються неповнолітніми, впливає низка чинників, зокрема: неякісне або несвоєчасне виконання оперативними підрозділами доручень про проведення С(Р)Д та НС(Р)Д, у той же час, практика свідчить, що від якісного проведення комплексу слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій залежить ефективність виявлення та розслідування вбивств, в тому числі, які вчинені неповнолітніми. Однак, однією з особливостей кримінальних проваджень щодо вбивств, які вчиняються неповнолітніми є те, що на початковому етапі розслідування слідчий зазвичай не має даних, що злочин вчинено саме неповнолітньою особою. Тому, основним завданням початкового етапу розслідування вбивств, які вчинені неповнолітніми, є збір якомога більшого об'єму інформації щодо всіх елементів складу вказаного злочину: особа вбивці, жертва, співучасники, свідки; мета, мотиви злочину; механізм злочину тощо. Отже, у наш час до особливостей оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування вбивств, які вчиняються неповнолітніми можна віднести взаємозалежність рівня встановлення осіб, які вчинили даний вид злочину та його розслідування, від чіткої та ефективної взаємодії між підрозділами кримінальної поліції та слідства [75].

На підставі вивчення, аналізу та узагальнення практики розслідування і судового розгляду справ про умисні вбивства, вчинені способом небезпечним для життя багатьох осіб, необхідно розробити методику розслідування таких злочинів. Вона має вміщувати їхню криміналістичну характеристику як систему відомостей про типові способи вчинення злочинів і сліди, що вони залишають, місце, час і обстановку таких кримінальних правопорушень, особу злочинця і потерпілого, знаряддя та засоби злочинної діяльності. Крім того, потрібно типізувати слідчі ситуації початкового, наступного та заключного етапів розслідування наведеної групи вбивств і відповідні їм комплекси слідчих (розшукових) дій та інших заходів. Вагоме значення у межах вказаної криміналістичної методики матимуть рекомендації щодо організації та проведення тактичних операцій, окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема, огляду місця події, обшуку, допиту, слідчого експерименту тощо. Певною специфікою характеризуватимуться і питання використання спеціальних знань у кримінальному провадженні про такі вбивства. Насамкінець зазначимо, що тяжкі наслідки, які заподіюють вбивства, вчинені способом, небезпечним для життя багатьох осіб, і значний суспільний резонанс таких випадків зумовлюють потребу приділення уваги не тільки питанням безпосередньо розслідування вказаних посягань, а і можливим профілактичним засобам, що можуть бути

вжиті органами поліції з метою запобігання таким випадкам у майбутньому. Тому цей аспект також потребує опрацювання. Підсумовуючи викладене, слід підкреслити, що формування окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена п. 5 ч. 2 ст. 115 КК України «Умисне вбивство», є важливим завданням криміналістичної науки, вирішення якого матиме важливе теоретико-прикладне значення і сприятиме поліпшенню стану діяльності органів досудового розслідування Національної поліції в напрямі протидії цьому різновиду вбивств [76].

Щодо вирішення організаційних питань, які виникають у процесі оперативно-розшукового забезпечення розкриття й розслідування убивств, поєднаних із заволодінням житлом, є одним із найважливіших напрямів. Вдала організація розслідування може бути тільки завдяки оптимальному плануванню та ефективній тактиці. Водночас напрями розслідування цілком залежать від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування, що може постійно змінюватися [77].

Саме Кутій А. І. надає етапність досудового розслідування кримінального провадження умисних вбивств, що вчинені людиною у стані сильного душевного хвилювання [78].

Зазначимо, що у мультимедійному навчальному підручнику «Криміналістика», який розроблений Антонюк П.Є., Антощук П.О., Вакулик О.О. та інш., з урахуванням вимог навчальної програми дисципліни «Криміналістика», що викладається у всіх навчально-наукових інститутах Національної академії внутрішніх справ України розроблені окремі внутрішньовидові криміналістичні методики розслідування кожного кримінального правопорушення проти життя та здоров'я особи, як убивство та заподіяння тілесних ушкоджень, що становлять велику суспільну небезпеку, автори навели особливості розслідування саме цих видів злочинів, що складаються з наступного [79]:

- Криміналістична характеристика вбивств;
- Початковий етап розслідування вбивств;
- Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств;
- Криміналістична характеристика заподіяння тілесних ушкоджень;
- Початковий етап розслідування заподіяння тілесних ушкоджень;
- Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування заподіяння тілесних ушкоджень.

Як показує В. Бесчасний, аналіз сучасного стану злочинності в Україні та пов'язаних із ним загроз для нормального розвитку нашої держави доводить необхідність здійснення комплексного кримінологічного супроводу протидії злочинності в Україні та реалізації цього процесу шляхом удосконалення нормативно-правового, організаційного, інформаційного та науково-методичного забезпечення зазначеної діяльності [80].

Приклади із судово-фармацевтичної практики (1-5) свідчать про те, що під час пандемії на протязі 2019-2022 років у всіх без винятку регіонах України, як

в селі, так і в містах, громадяни, що знаходяться у стані алкогольного сп'яніння скоюють резонансні вбивства.

Судово-фармацевтичний приклад 1. Слідчим СУ ГУНП у Волинській області за фактом умисного вбивство відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст.115 Кримінального кодексу України (КК України) [46, 81].

Під час розслідування було встановлено, що 02.02.2022 у село Верхівськ із м. Рівне приїхав 61-річний житель гр. Т. до своєї знайомої жінки. За місцем проживання її не було. Тому він пішов в гості до 45-річного товариша гр. Ю., з яким вони розпивали спиртні напої. Під час спілкування між чоловіками виник конфлікт, під час якого зловмисник гр. Т. взяв сокиру, якою умисно наніс обухом та лезом не менше шести ударів по голові, шиї та тулубу потерпілого гр. Ю. Під час судово-медичної експертизи на тілі потерпілого було виявлено три непроникаючі рани в ділянці м'яких тканин голови, та три проникаючі рани в шию та лівий плечовий суглоб, що призвело до раптової смерті чоловіка внаслідок масивної крововтрати.

Поліцейські оперативно встановили особу зловмисника, 26.02.2022 за фактом умисного вбивства 61-річному чоловіку повідомили про підозру, а суд обрав запобіжний захід у виді тримання під вартою.

Слідчі поліції зібрали достатньо доказів для доведення вини підозрюваного в умисному вбивстві 45-річного жителя села Верхівськ та скерували до суду кримінальне провадження із обвинувальним актом.

Судово-фармацевтичний приклад 2. Слідчим відділення поліції №1 Львівського районного управління поліції №1 ГУНП у Львівській області за фактом умисного вбивство було відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст.115 КК України [82, 83].

Під час досудового слідства було встановлено, що 04.08.2022 р., близько 19.45, поліцейський офіцер громади Мурованської ОТГ, патрулюючи територію у селі Муроване, на вулиці поблизу одного з будинків відчув специфічний запах та викликав слідчо-оперативну групу. Оглядаючи місце події, слідчий та поліцейські виявили у ванній кімнаті помешкання, яке належить 40-річній місцевій мешканці гр. Б., напіврозкладене тіло чоловіка з ознаками насильницької смерті, чоловік помер ще у квітні 2022 р.

Разом з тим встановлено, що напередодні свят (близько чотирьох місяців тому), під час вживання-розпивання спиртних напоїв, між власницею помешкання гр. Б. та загиблим 49-річним мешканцем гр. В. одного з сіл Львівського району виник конфлікт, в ході якого жінка нанесла гостю удар кухонним ножом у ділянку грудей, внаслідок чого від отриманих тілесних травм чоловік помер, а жінка сховала тіло у ванній кімнаті. Зловмисницю затримано в порядку ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України, а суд обрав затриманій запобіжний захід – тримання під вартою. Досудове розслідування триває.

Судово-фармацевтичний приклад 3. Прокурор Васильківського відділу Обухівської окружної прокуратури Київської області скерував до суду обвинувальний акт стосовно гр. І. за фактом умисного вбивства за ч. 1 ст. 115 КК України [84].

Так, слідчим СВ поліції №1 Обухівського райуправління поліції ГУ Нацполіції в Київській області під час кримінального провадження було встановлено, що 28.05.2022 р. в місті Васильків Київської області між місцевим жителем гр. І., який перебував у стані алкогольного сп'яніння, та його сусідом гр. В. виник словесний конфлікт, під час суперечки обвинувачений гр. І. взяв рушницю та з вікна власного будинку здійснив один постріл у голову потерпілому, який від отриманої травми чоловік помер на місці. Наразі обвинувачений перебуває під вартою.

Судово-фармацевтичний приклад 4. Прокурор Бориспільської окружної прокуратури затвердив та скерували до суду обвинувальний акт стосовно 33-річного гр. К. за фактом умисного вбивства знайомого за ч. 1 ст. 115 КК України [85].

Під час досудового розслідування було встановлено, що у квітні 2022 року на Київщині під час вживання спиртних напоїв між двома чоловіками виникла сварка під час раптово виниклих несприятливих відносинах і розвитку конфлікту обвинувачений гр. К. отримав тілесні ушкодження від гр. О., після цього гр. К. декілька разів кулаком вдарив потерпілого по різних частинах тіла, а згодом схопив кухонний ніж та наніс ним 8 колото-різаних поранень, за висновками судово-медичної експертизи отримані травми стали причиною смерті потерпілого гр. О., який помер на місці злочину. Наразі обвинувачений перебуває під вартою.

Судово-фармацевтичний приклад 5. Слідчим СВ Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області під процесуальним керівництвом Полтавської окружної прокуратури, розпочато досудове розслідування у відношенні 42-річного полтавчанина гр. А. за ч. 1 ст. 115 КК України [86].

Повідомлення про злочин до поліції надійшло 30 липня 2022, близько 00:05, під час якого місцева мешканка повідомила, що її знайомий убив жінку. Під час першочергових оперативно-розшукових та слідчих дій працівники поліції, під процесуальним керівництвом прокуратури, встановили, що 30 липня 2022 у одній із квартир Шевченківського району м. Полтави гр. А. після розпиття алкогольних напоїв з 41-річною жінкою гр. Б., з якою здійснював відпочинок. В ході конфлікту підозрюваний ножом завдав жертві смертельні тілесні ушкодження, тобто скоїв вбивство. Злочинця затримано в порядку ст. 208 КПК України, йому повідомлено про підозру та обрано запобіжний захід — тримання під вартою.

Наведені п'ять прикладів свідчать, що алкоголь, який легально знаходиться в обігу в торговельних закладах, знаходиться в причинно-наслідкових зв'язках із скоєними злочинами після його вживання. Тому внаслідок низького рівня участі виробників алкогольних напів у протидії, профілактиці та попередженні вбивств, скоєних у стані алкогольного сп'яніння, необхідно на законодавчому рівні посилити кримінальну відповідальність для громадян-злочинців і матеріальну відповідальність виробників алкоголю для компенсації втрат сімей щодо загиблих працездатних громадян.

Вивчення впливу психоактивних речовин, алкоголю, наркотичних, одурманюючих, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин на організм

людини описано британськими вченими Nutt D., King L. A., Saulsbury W., Blakemore C. [87]. Алкоголь знаходиться на першому місці, героїн – на другому, кокаїн – третє місце, марихуана – 4-е місце, метамфетамін – 5-те місце (Рис. 2).

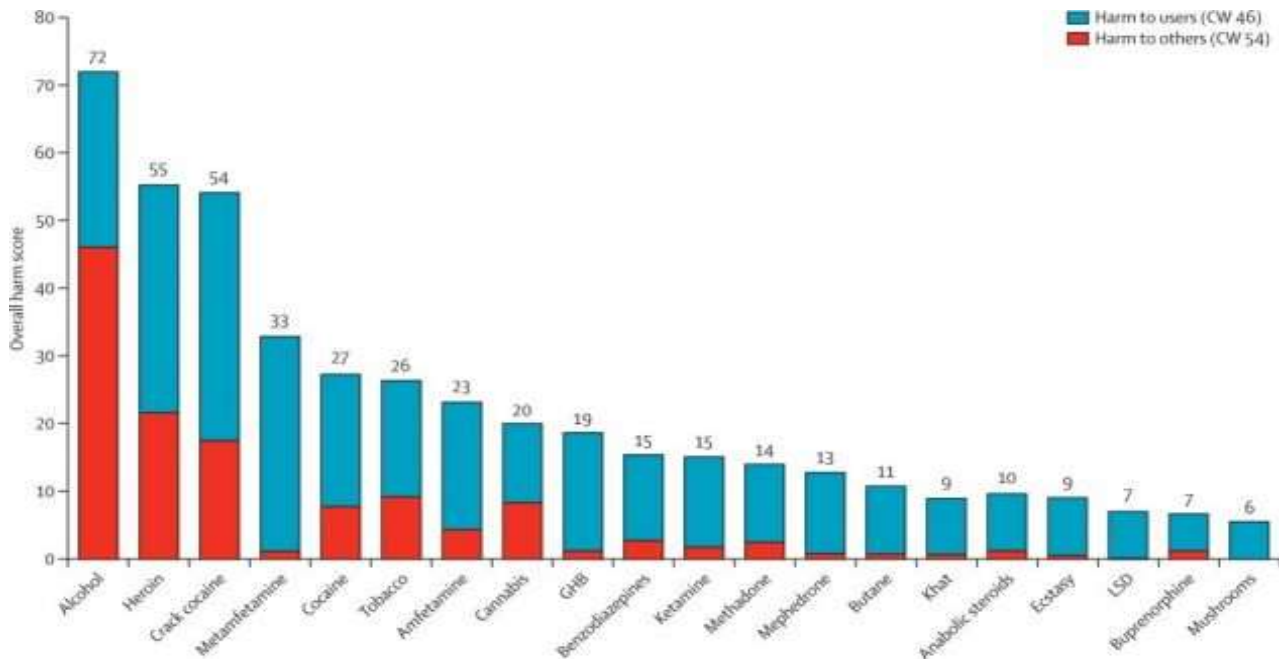

Рис. 2. Градація психоактивних речовин за небезпечністю по впливу на організм людини при зловживанні.

Судово-фармацевтична практика свідчить про наявність прямого зв'язку між надмірним вживанням алкоголю, наркотичних засобів і насильством, агресивною поведінкою [88].

Як наголошує І.М. Федорчук, громадяни до стану алкогольного, наркотичного та токсичного сп'яніння доводять себе свідомо [89]. У такому стані зберігається можливість усвідомлювати свої дії та керувати ними. Вивчення судової практики показало, що саме стан алкогольного, наркотичного та токсичного сп'яніння здебільшого є причиною вчинення злочинів, бо нерідко у «тверезому» стані особа не відважується на злочинне діяння. То ж «вчинення злочину особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів» свідчить про підвищену ступінь суспільної небезпеки злочину та особи винного, звідси віднесення даної обставини до цієї, що обтяжує покарання, є обґрунтованим. Отже, особа, яка вчинила злочин у стані сп'яніння, підлягає кримінальній відповідальності. Така обставина повинна враховуватися судом при призначенні покарання, і лише за певних умов розглядатися у контексті осудності-неосудності. Доцільно ч. 2 ст. 67 КК України викласти у такій редакції: «суд має право, залежно від характеру вчиненого злочину, не визнавати будь-яку із зазначених у частині першій цієї статті обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12, 13, такою, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирокі».

Важливий інтерес представляє розгляд відношення науковців, правоохоронних органів і законодавців Європи, США та Африки до скоєння

вбивств, коли громадянин знаходиться у стані алкогольного сп'яніння. Отримані дані, як зазначає I. Rossow, підтверджують гіпотезу про те, що на рівень вбивств впливає продаж алкоголю, особливо в країнах Північної Європи, де культура вживання алкоголю більшою мірою характеризується епізодами сильного вживання алкогольних напоїв [90]. Отримані дані свідчать про те, що специфічний вплив алкогольних напоїв на насильницьку поведінку залежить від особливостей культури вживання саме алкоголю. Загальний обсяг продажу алкоголю був позитивно та статистично значущо пов'язаний із рівнем вбивств у п'яти країнах. Продажі пива були позитивно та статистично значущо пов'язані з рівнем вбивств у чотирьох країнах, продажу вина в інших двох країнах і продажі алкогольних напоїв у двох країнах. Вплив продажу алкоголю на рівень вбивств чоловіків був сильнішим, ніж на рівень вбивств жінок, і оцінена частка вбивств, які можна було б віднести на рахунок вживання алкоголю, виявилася однаковою величиною в трьох регіонах. Коли оцінки були об'єднані по країнах, найсильніший зв'язок між загальним обсягом продажів і вбивствами був виявлений у країнах Північної Європи, а найслабший, але все ще статистично значущий, у країнах Південної Європи.

Статистика злочинності у кримінальному праві держав Південної Африки показує, що вживання алкогольних напоїв та наркотичних засобів у багатьох випадках має прямий і істотний вплив на злочинну поведінку людини [91]. Тому у фахівців викликає занепокоєння той факт, що особи, які добровільно знаходяться у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, мають шанси бути виправданими в південноафриканських судах, якщо докази виявляють, що під час скоєння злочину обвинувачений опинився в сірій зоні між «злегка п'яним» і дуже п'яний». Прикладом цього є кримінальна справа «S проти Джонсона» 1969, «S проти Кретьєна» 1981, а також розділ 1 Закону про внесення змін до кримінального законодавства 1988 р. Зазначимо, що до винесення апеляційним відділом рішення у справі Кретьєна південноафриканське законодавство щодо захисту від сп'яніння дотримувалося англійського **правила** «специфічного наміру», тобто правилом, щодо добровільного сп'яніння було б дійсним захистом від злочину, вчиненого під час такого сп'яніння, якщо воно було достатнього ступеня, щоб заперечити відповідний «конкретний умисел», необхідний для конкретного злочину. Таким чином, обвинувачений не був би визнаний винним у вчиненні інкримінованого йому злочину, але винним у вчиненні менш тяжкого злочину, щодо якого був винесений вирок.

Як свідчать публікації [92, 93], по всій території США, у Флориді і Каліфорнії, суди та законодавці погоджуються з тим, що громадяне здебільшого повинні нести кримінальну відповідальність за свої дії - незалежно від того, чи порушується їх здатність щодо розсудливості. Кримінальна відповідальність поширюється на громадян США у всіх сферах життя, і навіть на неповнолітніх. Якщо підсудний навмисно розпивав алкоголь чи вживав наркотичні засоби, а потім вчинив злочин, поліція та прокуратура докладатимуть зусиль, щоб притягнути його до кримінальної відповідальності за скоєне.

Факти свідчать про те, що багато громадян США вважають, що в стані алкогольного сп'яніння у людини знижується здатність до розсудливості щодо

сприятливості навколишнього середовища. Отже, якщо громадянина був у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння під час скоєння злочину, чи може Він використати це як захист у залі суду? Адвокати відповідають: «ні, сп'яніння не може використовуватися як захист від кримінальних звинувачень». Все зводиться до добровільного сп'яніння особою. Стає питання «Що таке добровільне сп'яніння?» Зазначимо, що час коли громадянин за власним бажанням вживає алкогольні напої або наркотичні засоби і стає п'яною, це називається навмисним сп'янінням. Отже, якщо громадянин вирішив випити, то закон припускає, що цей громадянин усвідомлює і фактично знає, що може стати сп'яніння, якщо вип'є занадто багато. Це слід відрізняти від випадкового сп'яніння, яке виникає, якщо громадянин під дією насильницьких дій або без відома, шляхом омани вживає алкогольні напої або наркотичні засоби. Зазначимо, що оскільки громадянин, який вирішив вжити ПАР, знає про наслідки вживання надмірної кількості алкогольних напоїв або наркотичних засобів та психотропних речовин, цей громадянин особисто несе кримінальну відповідальність за злочинні дії, які вчиняє в стані сп'яніння.

Докладніше про «мимовільне сп'яніння» надає **приклад із судово-фармацевтичної практики № 6** щодо рішення по судовій справі суду Каліфорнії США «Люди проти Круза». Джеймс йде до свого друга в бар випити пиво. У барі, його друг таємно у пляшку з пивом кладе ЛСД (наркотичний засіб), після чого пригощає цим пивом Джеймса, не сказавши йому, що в пиві розчинив ЛСД. В подальшому випивши пиво та під дією ЛСД Джеймс вступає в конфлікт, що переростає в бійку з «вишибалою» в барі і закінчує тим, що бере свій пістолет і стріляє в вишибалу. В суді Джеймс, можливо, зможе подолати будь-які потенційні звинувачення у вбивстві чи ненавмисному вбивстві, оскільки він був під впливом ЛСД, що є наркотичним засобом, які він ніколи не зберігав і не збирався вживати (хоча він мав намір вживати тільки пиво) [92, 93].

Узагальнюючи наведені приклади, думку вчених та статистичні дані МВС України про зменшення кількості вбивств (2019 рік – 1428 злочинів; 2018 рік – 1508 злочинів) та зменшення кількості тяжких тілесних ушкоджень зі смертельними наслідками (2019 рік – 1916; 2018 рік – 2 069), можна прогнозувати, що 2020, 2021, 2022 та 2023 роки при зменшенні населення України динаміка зазначених злочинів буде зберігатися. Біля 3 тис. 500 громадян працездатного віку будуть уходити із життя внаслідок насильницьких злочинів – вбивства. У кожного вбитого є сім'я, батьки та діти, які внаслідок злочинів на перенесених стресів будуть мати психо-неврологічні та інші супутні захворювання, що потребує відповідного пільгового лікування та пільгового забезпечення життєво необхідними ЛЗ.

Як наголошено у статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [94]. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Для виконання Конституційних норм України щодо захисту життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності та безпеки кожної людини від протиправних посягань – умисного скоєння вбивств у стані алкогольного сп'яніння, стає актуальним участь депутатів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів державної влади та самоврядування, генеральної прокуратури України, МВС України та МОЗ України у розробці змін та доповнень в деякі нормативно-правові акти України, а саме:

- ✚ до частини 2 статті 115 Кримінального кодексу України, додавши пункт **15: вчинено особою, що перебуває у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння,- карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна;**
- ✚ до статей Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального».

У Законі України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

алкогольні напої – продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 0,5 відсотка об'ємних одиниць, які зазначені у товарних позиціях 2203, 2204, 2205, 2206 (крім квасу "живого" бродіння), 2208 згідно з УКТ ЗЕД, а також з вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, які зазначені у товарних позиціях 2103 90 30 00, 2106 90 згідно з УКТ ЗЕД;

слабоалкогольні напої – алкогольні напої з вмістом етилового спирту від 0,5 до 8,5 відсотка об'ємних одиниць та екстрактивних речовин не більш як 14,0 г на 100 куб. см, виготовлені на основі водно-спиртової суміші з використанням інгредієнтів, напівфабрикатів та консервантів, насичені чи ненасичені діоксидом вуглецю;

пиво – насичений діоксидом вуглецю пінистий алкогольний напій із вмістом спирту етилового від 0,5 відсотка об'ємних одиниць, отриманий під час бродіння охмеленого сусла пивними дріжджами, що відноситься до товарної групи УКТ ЗЕД за кодом 2203;

ліцензія (спеціальний дозвіл) – документ, що засвідчує право суб'єкта господарювання (у тому числі іноземного суб'єкта господарювання, який діє через своє зареєстроване постійне представництво) на провадження одного із зазначених у цьому Законі видів діяльності протягом визначеного строку;

Пропонуємо внести доповнення до **Статті 1** (Визначення основних понять і термінів) Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» та встановити матеріальну відповідальність виробника, що має ліцензію

(спеціальний дозвіл), за застосування саме його продукції під час скоєння вбивств, щодо заподіяної шкоди потерпілому, його родичам і державі, а саме:

медичне попередження – інформація про шкідливий вплив вживання алкогольних напоїв, слабоалкогольних напоїв та пива на здоров'я людини, що міститься на пляшках (іншого посуду), металевих бляшанках із харчового алюмінію, а також у полімерні пляшки, сувенірні пляшки та художньо оформлений посуд із скла, глазурованої кераміки, а також у алюмінієві бочки, бочки із нержавіючої сталі (кеги) та інші види тари згідно з нормативно-правовими актами, коробках, сувенірних коробках, а також на упаковках, в якій алкогольні напої, слабоалкогольні напої та пиво знаходяться в пачках або коробках. Медичне попередження складається з чорної прямокутної рамки товщиною не менше ніж три міліметри та тексту, який вміщується в таку рамку. Медичні попередження можуть бути основними та додатковими, наприклад «Алкоголь – вбиває» або «Алкоголь руйнує життя». або «Алкоголь руйнує розум, печінку, серце та інші життєві органи людини», або «Надмірне вживання алкоголю руйнує життя і здоров'я, права і свободи громадянина».

До Статті 11. Маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів) додати до **Маркування алкогольних напоїв – медичні попередження**, які наносяться відповідно до вимог, зазначених у цій частині статті; Основне медичне попередження споживачів тютюнових виробів "Алкоголь вбиває" зазначається на одній більшій зовнішній стороні упаковки (коробки, пачки). На другій більшій зовнішній стороні упаковки (коробки, пачки) тютюнових виробів зазначається додаткове медичне попередження у вигляді одного з десяти текстових написів такого змісту: "Алкоголь викликає рак легенів", "Алкоголь викликає залежність (алкогольну залежність) – не починайте вживати алкоголь!", "Алкоголіки помирають рано", "Алкоголь викликає старіння шкіри", "Алкоголь знижує здатність жінок народжувати дітей", "Відмова від алкоголю значно зменшує ризик небезпечних серцевих захворювань і захворювань печінки", "Алкоголь руйнує артерії, викликає серцеві напади та інсульт", "Алкоголь може викликати повільну та болісну смерть", "Алкоголь під час вагітності завдає шкоди вашій дитині", "Алкоголь пошкоджує сперму і може призвести до імпотенції" і кольорового малюнка (малюнків) та/або піктограми (піктограм). Кожен варіант текстових написів додаткових медичних попереджень наноситься виробником алкогольних виробів на упаковки (коробки, пачки).

Зазначені малюнок (малюнки) та/або піктограма (піктограми) затверджуються постановою Кабінету Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я і підлягають перегляду (перезатвердженню) Кабінетом Міністрів України у такого самого порядку один раз на п'ять років. Малюнок (малюнки) та/або піктограма (піктограми) наносяться виробником тютюнових виробів на упаковки (коробки, пачки) тютюнових виробів не пізніше, ніж через 18 місяців з дня набрання чинності постанови Кабінету Міністрів України про їх затвердження (перезатвердження).

Основне та додаткове медичні попередження споживачів тютюнових виробів мають бути розміщені у визначеному виробником або імпортером тютюнових виробів на упаковці (коробці, пачці) місці в рамці чорного кольору шириною не менше ніж три міліметри. Площа, обмежена рамкою, включаючи площу самої рамки, має становити не менше 50 відсотків площі зовнішньої поверхні більшої зовнішньої сторони упаковки (коробки, пачки) тютюнових виробів. Тексти основного та додаткового медичних попереджень споживачів тютюнових виробів, що зазначаються на кожній упаковці (коробці, пачці) тютюнових виробів, мають бути чіткими, надрукованими чорним жирним шрифтом на білому фоні рядковими літерами, крім першої літери попередження, і розміщуватися таким чином, щоб забезпечити цілісність тексту при відкриванні тютюнового виробу у спосіб, зазначений на його упаковці, та не перекриватися іншою друкованою інформацією або марками акцизного збору.

Матеріальна відповідальність виробника, що має ліцензію (спеціальний дозвіл), за застосування саме його продукції – алкогольних напоїв, слабоалкогольних напоїв та пива, тобто знаходження злочинця у стані алкогольного сп'яніння під час скоєння вбивства, внаслідок чого заподіяння шкоди потерпілому, його родичам і державі.

Рішення суду про встановлення факту вживання громадянином, що є злочинцем, який скоїв вбивство конкретних алкогольні напоїв, слабоалкогольних напоїв та пива щодо конкретного виробника вплив на здоров'я людини, та встановлення **матеріальної відповідальності виробника** перед потерпілим його близькими та державою, зазначеного у ч. 2 ст. 115 КК України.

На наш погляд, актуально сьогодні й нормотворчі ініціативи до ст. 115 КК України (Умисне вбивство) із врахуванням станів «алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння», в якому перебуває злочинець під час скоєння злочину– вбивства (Табл. 3).

Таблиця 3. Нормотворчі ініціативи до статті 115 КК України (Умисне вбивство).

Діюча ст. 115 КК України (умисне вбивство)	Нормотворчі ініціативи, зміни та доповнення ст. 115 КК України (умисне вбивство)
1. Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, -карається позбавленням волі на строки від семи до п'ятнадцяти років.	1. Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, -карається позбавленням волі на строки від семи до п'ятнадцяти років.
2. Умисне вбивство: 1) двох або більше осіб; 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 3) заручника або викраденої людини; 4) вчинене з особливою жорстокістю; 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 6) з корисливих мотивів; 7) з хуліганських мотивів;	2. Умисне вбивство: 1) двох або більше осіб; 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 3) заручника або викраденої людини; 4) вчинене з особливою жорстокістю; 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 6) з корисливих мотивів; 7) з хуліганських мотивів;

8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; 9) з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; 10) поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством; 11) вчинене на замовлення; 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб; 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 цього Кодексу; 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, - карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна у випадку, передбаченому пунктом 6 частини другої цієї статті.	8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; 9) з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; 10) поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством; 11) вчинене на замовлення; 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб; 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 цього Кодексу; 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості 15) вчинено особою, що перебуває у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна
--	--

На сьогодні, як зазначає О. Баганець однією з найгостріших проблем правоохоронної діяльності є стрімке погіршення криміногенної ситуації в Україні, розгул і безкарність криміналітету, і, як результат, - беззахисність громадян, порушення їх права на захист від злочинних посягань та життя і здоров'я. Тому й не дивно, що наша країна стрімко скочується до рівня найбільш криміногенних держав світу, про що свідчить і відповідна статистика згідно з міжнародним рейтингом [95]:

✚ найбезпечніших для життя країн за 2016-2017 роки Україна посідала, відповідно, 154 і 156 місце зі 163-х позицій, знаходячись між Центральною Африканською Республікою і Суданом;

✚ надійності поліцейських служб – Україна у 2017-2018 рр. знаходилася на 101 місці зі 137 держав. Знаходячись після таких країн, як Замбія, Ямайка, Уганда та Малаві.

Як відмічає Волинець Б., коли людина цілком здорова, вона може здобути в своєму житті багато чого [96]. Адже щастя – це любов та підтримка близьких. А саме – татова порада, мамина ласка. Коли поруч біля тебе потрібні люди – немає нічого неможливого. Що може бути кращим, ніж це? Хтось може казати, що його найбільшою цінністю є дорогі речі – комп'ютер, смартфон, автомобіль, брендовий одяг, будинок з найоригінальнішими ремонтами в Туреччині, Великобританії, Іспанії і США, або відпочинок на Мальдівах, Єгипті або Арабських Еміратах. Але думку багатьох громадян України, щоб мати ноутбук, айфон або житло в іноземній країні, потрібно спираючись на власні сили здобути хорошу освіту, роботу, і завдяки своїм професійним здібностям заробити дорогий ноутбук, смартфон, автомобіль, відпочинок тощо. І найголовніше,

змушемо на хвилинку читачів замислитись над таким питанням, а саме: «Наскільки саме Вам будуть потрібні ці дорогі речі – ноутбук, смартфон або автомобіль, розважання в кафе під час вживання алкоголю, коли у Вас сильно хворі батьки або дітлахи? Чи зроблять Вас щасливим зазначені дорогі речі чи вживання дорогого алкоголю?.. Напевно - Ні! Тому потрібно цінувати кожному з нас життя і здоров'я рідних та близьких людей, а також кожен прожитий момент разом із ними та можливість спілкування.

Життя кожної без винятку людини, як пише Самойленко Ю.В. [97], безцінне вже само по собі й тому, що вона є:

- найскладнішою формою існування;
- унікальне й неповторне;
- скінченне і поки що таке коротке;
- безцінний дар, який людина одержує при народженні.

Проте, як людина зуміє розпорядитися цим даром – залежить від неї самої. Життя можна витратити на різні задоволення, на те, щоб отримати якомога більше приємних вражень і насолод. Але від такого життя можуть залишитись тільки приємні спогади, які є малою втіхою в старості. Саме тому, що життя має величезну цінність вже само по собі, не варто розтрачувати його на щось менш цінне, в тому числі й на самі лише задоволення. Людина повинна дорожити своїм життям навіть тоді, коли воно не складається, коли в ньому більше незгод, ніж радощів. Роблячи своє життя розумним та осмисленим, підпорядковуючи його великій меті, заповнюючи його самовідданою працею на благо людства, присвячуючи його іншим людям, людина сама значно збільшує цінність власного життя. І навпаки, якщо людина живе тільки одним днем, розмінює своє життя на багато дрібних випадкових справ, якщо вона шукає лише вигоди для себе або самих тільки задоволень, тобто живе виключно для самої себе або для самих тільки задоволень, тобто живе виключно для самої себе, то її життя й у самому кінці – перед смертю – варте стільки ж, а то й менше, як на самому початку – одразу після народження. Якщо життя прожите марно або зроблено лише невелику частку того доброго, що могла й зобов'язана була зробити людина, то цінність життя набагато менше, ніж вона могла би бути. Усвідомлювати це – дуже нелегко. Творити добро в міру своїх обдарувань і здібностей повинен кожний, адже це високе покликання людини. А кожна людина — це неповторна особистість. На цілій планеті немає двох однакових людей, навіть близнята, котрі зовні дуже схожі, насправді — різні, бо у кожного є свої відчуття, своє бачення подій, власне життя. Тому в кожній людини життя складається по-різному, і не можна його прожити за когось та життя однієї людини не може забрати інша людина, тобто вбивця.

Таким чином, саме зловживання алкогольними напінками з малознайомими людьми різних вікових груп, низький рівень правової культури і правосвідомості, розлади здоров'я громадян під час пандемії є тією основою що сприяє конфліктним ситуаціям і непорозумінням між людьми, а як наслідок скоєнню умисних вбивств у стані алкогольного сп'яніння. Тому міждисциплінарне судово-фармацевтичне, судово-медичне, судово-наркологічне, судово-психіатричне, криміналістичне та кримінально-правове

сприяє поглибленому вивченню сучасної проблеми скоєних умисних вбивств у стані алкогольного сп'яніння.

Висновки. Проведено міждисциплінарне судово-фармацевтичне, судово-медичне, судово-наркологічне, судово-психіатричне, криміналістичне та кримінально-правове вивчення сучасної проблеми умисних вбивств, що скоєні громадянами у стані алкогольного сп'яніння під час пандемії. Окреслено розробку заходів щодо профілактики алкогольної адикції та ефективність дій громади, правоохоронних органів, прокуратури, всіх рівнів органів державної влади та самоврядування на їх профілактику і попередження. Вивчено судово-фармацевтичну практику, узагальнено її приклади за темою роботи. Приведено співвідношення рівня безробіття та скоєння вбивств у стані алкогольного сп'яніння. Вивчено заходи задля боротьби із латентною злочинністю. Зазначено кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи. Проаналізовано співвідношення кількості розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік (вбивств за ст. 115 КК України), кількості осіб, вироків (ухвали) стосовно яких набрали законної сили), кількості засуджених, виправданих, щодо яких застосовано примусові заходи медичного характеру та щодо яких провадження закрито. Приведено три групи станів громадян при скоєнні вбивств. Узагальнено слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування убивств. Окреслено новітні технології криміналістичної практики. Вивчено особливості розслідування злочинів, що становлять велику суспільну небезпеку (убивство). Приведено градацію психоактивних речовин за небезпечністю по впливу на організм особи при зловживанні. Встановлено прямий причинно-наслідковий зв'язок між зловживанням алкоголю та агресивною поведінкою. Узагальнено досвід науковців, правоохоронних органів і законодавців Європи, США та Африки до скоєння вбивств, коли громадянин знаходиться у стані алкогольного сп'яніння. Запропоновано нормотворчі ініціативи до чинних нормативних актів України.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що дослідження проводилося за відсутності будь-яких комерційних чи фінансових відносин, які можна було б витлумачити як потенційний конфлікт інтересів.

Література.

1. Shapovalova V.A., Zbrozhek S.I., Shapovalov V.V. et al. Coronavirus disease pandemic 2019: growth of epidemic dangers. *Acta scientific pharmaceutical sciences*. 2020. Vol. 4. Iss. 7. P. 61–68. URL: <https://www.actascientific.com/ASPS/ASPS-04-0559.php>.
2. Shapovalova V. An Innovative multidisciplinary study of the availability of coronavirus vaccines in the world. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol.2. N.2. P.1–17 URL: <https://doi.org/10.53933/sspmmpm.v2i2.45>.
3. Bonotti M., Zech S.T. The Human, economic, social and political costs of COVID-19. 03.03.2021. P. 1-36. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7924095/>. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-33-6706-7_1.

4. Lototska N. During the week, 203 Ukrainians died from coronavirus complications. *LB.ua*. 19.10.2022 URL: https://lb.ua/society/2022/10/19/533060_tizhden_vid_uskladnen.html.
5. Perun V. Mortality from COVID-19 in the world is rapidly increasing – WHO. *LB.ua*. 17.08.2022. URL: https://lb.ua/world/2022/08/17/526579_smertnist_vid_covid19_sviti.html.
6. The WHO announced a rapid increase in mortality from COVID in the world. *RBK-Ukraine*. 17.08.2022. URL: <https://coronavirus.rbc.ua/ukr/news/voz-zayavili-stremitelnom-roste-smertnosti-1660748765.html>.
7. Adam D. The pandemic's true death toll: millions more than official counts. *Nature*. 31.01.2022. URL: https://www.nature.com/articles/d41586-022-00104-8?utm_term=Autofeed&utm_campaign=nature&utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR1oX04aGJT9mFjKXcQ5b4pr48ElfLQxvnwIAcwovkuRHTW3YA6ZbvXa6c#Echobox=1642507632.
8. Shapovalova V. Forensic and pharmaceutical risks in the organization of pharmacotherapy of covid, post-covid and long-covid disorders. COVID-19 and vaccination practice standards. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 4. P. 1–24. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i4.69>.
9. Shapovalova V. Monkeypox virus – new challenges of modernity: experimental organizational and legal, clinical and pharmacological studies. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. N. 3. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i3.54>.
10. Shapovalov V. (Jr.), Shapovalova V., Zbrozhek S., et al. Organizational and legal analysis of the pharmaceutical provision for the most common diseases of society. *International Journal of Pharmaceutical Sciences Review and Research*. 2018. Vol. 51. N. 1. P. 118-124. URL: <http://globalresearchonline.net/journalcontents/v51-1/18.pdf>
11. Shapovalova V. The ICD-11 for the twenty-first century: the first view from the organizational, legal, clinical and pharmacological aspects. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol.2. N.1. P.1-13. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i1.37>.
12. Shapovalov V.V. (Jr.), Shapovalova V.A., Shapovalov V.V. Development of forensic and pharmaceutical researches within the organization of pharmaceutical business, drug technology and pharmaceutical law in Ukraine concerning the turnover of controlled drugs and substances. *Health of Society*. 2021. Vol.10. No.3. P.98-106. URL: <https://doi.org/10.22141/2306-2436.10.3.2021.246351>.
13. Shapovalov V.V. (Jr.), Shapovalova V.A., Shapovalov V.V. Forensic and pharmaceutical research on the impact of drugs on the safety, life and health of road users within the organization of pharmaceutical business, drug technology, pharmaceutical and medical law in Ukraine. *Health of Society*. 2021. Vol.10. No.4. P.127-132. URL: <https://doi.org/10.22141/2306-2436.10.4.2021.246355>.
14. Shapovalova V., Zakharchenko I. Organizational and legal approaches to reforming of the law enforcement system of Ukraine: illegal circulation of psychoactive substances and addictive dependence. 2021. *SSP Modern Law and Practice*. Vol. 1. No. 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v1i1.20>.

15. Shapovalov (Jr.) V., Shapovalova V., Shapovalov V. Forensic and pharmaceutical analysis of addictive morbidity because of the use of narcotic psychoactive substances in Ukraine (retrospective aspect). *International Journal of Pharmaceutical Sciences and Research*. 2018. Vol. 3. Is.3. July 2018. P.22-25. URL: <http://www.pharmacyjournal.net/archives/2018/vol3/issue3>.
16. Shapovalova V.A., Shapovalov V.V. The clinical efficacy of the combined drug agent Valcophen in children. *Likars'ka sprava*. 1999. No.1. P.124–126.
17. Shapovalova V.O., Mykhailov V.S., Shapovalov V.V. The characteristics of the development of cataleptic phenomena during the action of a new Ukrainian neuroleptic--a butyrophenone derivative--in experiments on mice. *Fiziologichnyi zhurnal*. 1999. Vol.45. No.3. P. 114–117.
18. Shapovalova V.O., Shapovalov V.V. Spasmophilia in children and the anticonvulsant properties of a new Ukrainian preparation containing a pyrimidine derivative. *Fiziologichnyi zhurnal*. 1998. Vol.44. No.5-6. P. 102–105.
19. Shapovalova V.O., Chernykh V.P. The physiological properties of the action of a new analgesic and antipyretic preparation. *Fiziologichnyi zhurnal*. 1997. Vol.43. No.1-2. P. 117–121.
20. Shapovalov V. (Jr.), Shapovalova V., Komar L. et al. Concerning the importance of forensic and pharmaceutical researches to improve patients' accessibility to medicines. *Pharmacia*. 2017. Vol.65. No.2. P.23–29. URL: <http://bsphs.org/wp-content/uploads/2017/07/Shapovalov.pdf>.
21. Shapovalov V. (Jr.), Gudzenko A., Shapovalova V. et al. Forensic and pharmaceutical study of the presence of a causal link between the degree of alcohol abuse and qualification level of the respondents. *Pharmacia*. 2017. Vol.66. No.3. P. 31–39. URL: <http://bsphs.org/wp-content/uploads/2017/11/Shapovalov.pdf>.
22. Shapovalov V.V. (Jr.), Zbrozhek S.I., Shapovalova V.O. et al. Organizational and legal evaluation of availability of medicines' circulation for cancer patients *Pharmacia*. 2018. Vol.65. No.2. P.17-22. URL: <http://bsphs.org/?magazine=organizational-and-legal-evaluation-of-availability-of-medicines-circulation-for-cancer-patients>.
23. McGill L. Patient safety: a European Union priority. *Clin Med (Lond)*. 2009. Vol.9. N.2. P.136-139. DOI: 10.7861/clinmedicine.9-2-136. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19435118/>.
24. Hall W. Psychoactive drugs of misuse: rationalising the irrational. *The Lancet*. 24.03.2007. Vol. 369. Number 9566. p. 972 <https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2807%2960471-1/fulltext>.
25. Tukhar I., Shapovalova V., Shapovalov V. et al. Pharmacological view on the problem of comorbidity in the pharmacotherapy of chronic pancreatitis. *Science Review*. Vol. 3. No. 38. P. 1-5. DOI: 10.31435/rsglobal_sr/30072021/7591.
26. Shapovalov V., Butko L., Shapovalov V. Organizational and legal study of quarantine restrictions in the spread of coronavirus disease in Ukraine. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2021. Vol.1. N.2. P.1–12. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v1i2.23>.

27. Rodak K. The NBU predicts a 25% decrease in real wages of Ukrainians. *ZAXID.NET*. 28.10.2022. URL: https://zaxid.net/nbu_prognozuye_znizhennya_zarplat_ukrayintsiv_na_25_do_kintsy_a_roku_n1551940.
28. Grossman E.R., Benjamin-Neelon S.E., Sonnenschein S. Alcohol Consumption during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Survey of US Adults. *Int. J. Environ. Res. Public. Health*. 2020 Dec. 9. No. 17(24). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7763183/>.
29. Barbosa C., Cowell A.J., Dowd W.N. Alcohol consumption in response to the COVID-19 pandemic in the United States. *J. Addict. Med.* 2021. Jul-Aug; No.15(4). P. 341-344. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33105169/>.
30. Calina D., Hartung T., Mardare I., Mitroi M. et. al. COVID-19 pandemic and alcohol consumption: Impacts and interconnections. *Toxicology. Reports*. 2021. Vol. 8. P. 529-535. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214750021000469>.
31. Shapovalov Valentyn V. Forensic-pharmaceutical study of the problem of abuse and working out the legal principles of reducing the demand for psychoactive substances of different classification and legal groups. *Pharmaceutical journal*. 2014. No. 2. P. 39-47.
32. Galatsan O.V., Shapovalov V.V. (Jr.), Omelchenko V.O. Development of organizational measures for the implementation of the concept of implementation of state policy in the field of countering the spread of drug addiction, combating the illegal circulation of psychoactive substances at the regional level on the basis of medical and pharmaceutical law. *Ukr. Visn. psychoneurol.* 2013. T. 21. Issue 1. P. 43–50.
33. Shapovalov V.V. (Jr.), Nikonov M.M., Peresyphkin O.V. Harmonization of the state control and authorization system for managing the circulation of medicinal products with psychoactive properties of various nomenclature and legal groups based on the results of forensic pharmaceutical research. *Ukraine release psychoneurol.* 2011. T. 19. Issue 3. P. 78–81.
34. Shapovalov V.V. (Jr.), Schuvera O.V. Forensic and evidence pharmacy: monitoring problems of alcohol dependence in the western region of the country. *Res. Science World bulletin «Modern scientific research and their practical application»*. 2013. Vol. J21306-014. R. 90–93. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j213062.48>.
35. Shapovalov V.V. (Jr.). Forensic pharmacy: features of the implementation of the "Concept for the implementation of state policy in the field of countering the spread of drug addiction, combating the illegal circulation of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors for 2011-2015" (at the level of the Ministry of Health of Ukraine). *Ukraine Journal of Psychoneurology*. 2012. Vol. 20. Issue 1. P. 122–124.
36. Shapovalov Valentyn. V. Forensic pharmacy: features of the implementation of the "Concept of implementation of the state policy in the field of combating the spread of drug addiction, combating the illegal circulation of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors for 2011-2015" (at the level of the Ministry of Health of Ukraine). *Ukraine Journal of Psychoneurology*. 2012. Vol. 20. Issue 1(70). P.122-124. URL: <https://uvnnpn.com.ua/arkhiv-nomeriv/2012/tom-20-vipusk-1-70/sudova->

[farmats-ya-osoblivost-vikonannya-kontsepts-real-zats-derzhavno-pol-tiki-u-sfer-protid-poshire.](#)

37. World Population Data Sheet 2022 Highlights Excess Deaths Due to COVID-19. IISD. 14.09.2022. URL: <http://sdg.iisd.org/news/world-population-data-sheet-2022-highlights-excess-deaths-due-to-covid-19/>.

38. Effect of alcohol on the body. *KP "Rivne Regional Clinical Treatment and Diagnostic Center named after Victor Polishchuk" of the Rivne Regional Council*. URL: <http://rcmdc.com.ua/novyny/791-vplyv-alkoholiu-na-orhanizm.html>.

39. How alcohol affects health: about irreversible consequences. Ministry of Health of Ukraine. 24.05.2019. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/jak-alkogol-vplivae-na-zdorovja-pro-nezvorotni-naslidki>.

40. Ukraine recorded the lowest number of murders and serious crimes in the last 10 years. *Volyn Post*. 30.01.2020. URL: <https://www.volynpost.com/news/157145-v-ukraini-zareiestruvaly-najmenshu-kilkist-vbyvstv-i-tiazhkyh-zlochyniv-za-ostanni-10-rokiv>.

41. Sydorhuk O.O. Some theoretical and practical issues of latent crime analysis in Ukraine. Collection of scientific works "Actual problems of the state and law". *Helvetica Publishing House*. 2021. Issue 91. P. 198-208. DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i91.3249>.

42. Matola V. The murder of lawyer Yurii Grabovskyi. A verdict that explained nothing. *Graty*. 23.08.2022. URL: <https://graty.me/ubijstvo-advokata-yuriya-grabovskogo-prigovor-kotoryj-nichego-ne-obyasnil/>

43. Tarchevska N. Five high-profile murders of 2021 that shocked the whole of Ukraine: who suffered the punishment. *Fakty*. 31.12.2021. URL: <https://fakty.com.ua/ua/proisshestvija/20211231-pyat-rezonansnyh-vbyvstv-2021-roku-yaki-vrazyly-vsyu-ukrayinu-hto-ponis-pokarannya/>.

44. Matola V. Resuscitation of judicial reform. What is happening in the judicial system. *Graty*. 21.10.2021. URL: <https://graty.me/reanimacziya-sudebnoj-reformy-hto-proishodit-v-sudebnoj-sisteme/>.

45. Andreychyn V. Shocking facts about alcohol, one of the most dangerous drugs of our time. *Ivano-Frankivsk State Medical University*. 22.08.2022. URL: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/1032-shokuyuchi-fakti-pro-alkogol-odin-z-najnebezpechnishikh-narkotikiv-suchasnosti>.

46. Criminal Code of Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

47. Generalization "On judicial practice of consideration of criminal proceedings regarding crimes against life and health of a person for 2014". Letter dated 03.06.2016 (Valid). *The highest specialized court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00206>

48. Horodnycha Yu. A typical Ukrainian murderer is a drunken man. Who are the victims? (statistics, graphs). *Texty.Org.Ua*. 25.11.2020. URL: <https://texty.org.ua/fragments/102380/typovyj-ukrayinskyj-ubyvcya-pyanyj-muzhyk-a-zhertvy-hto-statistika-grafiki/>.

49. Horodnycha Yu. Analytical study of murderers and their victims for 2016-2019. *Who kills in Ukraine*. 04.12.2020. URL: <http://whokillsinukraine.tilda.ws>.

50. Shapovalov V. Medical and pharmaceutical law: deepening the cooperation between the LMI, KhMAPE* and Estonian Scientific Publishing House SSP OÜ, as part of the system of Ukraine's integration into the European Community. *SSP Modern Law and Practice*. 2022. Vol.2. No.2. P.1-12. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i2.51>.
51. Shapovalov V., Veits O. Forensic and pharmaceutical, criminal and legal, social and economic study of the conditions, that cause bribery corruption in the system of legal relations "doctor-patient-investigator-lawyer". *SSP Modern Law and Practice*. 2022. Vol.2. No.3. P.1-16. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i3.57>.
52. Shapovalov V. Forensic pharmacy, organization of pharmaceutical business, drug technology, medical, pharmaceutical and criminal law: the state system of combating the illegal circulation of narcotic drugs and psychotropic substances and their abuse in pandemic condition. *SSP Modern Law and Practice*. 2022. Vol.2. No.3. P.1-35. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i3.66>.
53. Hayduchok I., Shapovalov V. Forensic pharmacy and medicine: risks for pharmacotherapy of addiction and countering of illegal circulation of psychoactive substances in the COVID-19 pandemic. 2021. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. Vol.1. N.2. P.1-28. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmmpm.v1i2.32>.
54. Hayduchok I., Shapovalov V. Covid-19: multidisciplinary researches of forensic and pharmaceutical risks and causal relationships of unqualified medical care for patients during pandemic. 2022. *SSP Modern Law and Practice*. Vol.2. N.1. P.1-25. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i1.39>.
55. Ivanishyn-Hayduchok L., Shapovalova V., Shapovalov V. ICD-11: Organizational and legal, medical and pharmaceutical, social and economic issues of implementation of the program of state guarantees of medical care in 2022 in Ukraine, based on the fundamental principles of the European Union. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol.2. N.2. P.1-14. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmmpm.v2i2.53>.
56. Shapovalova V., Zakharchenko I. Organizational and legal approaches to reforming of the law enforcement system of Ukraine: illegal circulation of psychoactive substances and addictive dependence. 2021. *SSP Modern Law and Practice*. Vol. 1. No.1. P.1-22. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v1i1.20>.
57. Zbrozgek S. Reform of the healthcare system as a basis for streamlining the organization of circulation and availability of medicines for patients in the context of the COVID-19 pandemic. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 1-32. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmmpm.v1i2.31>.
58. Shapovalov V.V. (Jr.), Shapovalova V.A., Shapovalov V.V., Negretsky S.N. Forensic and pharmaceutical status of the determination of depending from cannabinoids (F12). *European Applied Sciences*. 2013. Vol. 2. №9. P.146-149.
59. Shapovalov V.V. Orhanizatsiino-pravovi pidkhody do rozrobky kombinovanykh likarskykh zasobiv na osnovi psykhoaktyvnykh rehovyn dlia poperedzhennia i likuvannia narkomani: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora farmats. nauk: spets. 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv ta orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy». Kyiv, 2005. 44s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0011146>.

60. Vasina Yu.V. Orhanizatsiini doslidzhennia sudovoi farmatsii shchodo protydii narkotyzatsii molodi psykhoaktyvnymy rechovynamy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. farmats. nauk: spets. 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv ta orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy». Kharkiv, 2009. 24 s. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0090297>.
61. Osyntseva A.O. Naukove obgruntuvannia pryntsyviv farmatsevychnoi korektsii polinarkomanii na zasadakh sudovoi farmatsii avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. farm. nauk: spets. 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv ta orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy». Kh., 2020. 24 s. URL: <https://nuozu.edu.ua/s/naukovi-pidrozdily/spetsializovani-vcheni-rady/spetsializovana-vchena-rada-d-2661304>
62. Shapovalova V.A., Sosin I.K., Butenko H.M. et al. Pharmaceutical law in narcology. 4th ed. Kh.: FAKT, 2004. 800 p.
63. Shapovalova V.A., Stefanov A.V., Trakhtenberg I.M. et al. Pharmaceutical law in safe self-treatment: drugs dispensed without a doctor's prescription. 2nd ed. Kh.: FAKT, 2005. 800 p.
64. Shapovalova V.A., Shapovalov V.V. Handbook of legal and forensic pharmacy. Kh.: Torsing, 1997. 656 p.
65. Shapovalova V.A., Voloshin P.V., Stefanov A.V. et al. Drugs in neurology, psychiatry and narcology. Kh.: Fakt, 2003. 770 p.
66. Shapovalov V.V. Sudovo-farmatsevychni osnovy poshuku sposobiv farmakokorektsii narkopatsiientiv z deviantnoiu povedinkoiu v ramkakh derzhavnoi kontseptsii protydii narkomanii i narkozlochynnosti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora farmats. nauk: spets. 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv, orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy ta sudova farmatsiia». Kyiv, 2017. 44 s. URL: <https://nuozu.edu.ua/s/naukovi-pidrozdily/spetsializovani-vcheni-rady/spetsializovana-vchena-rada-d-2661304>.
67. Shapovalova V.O., Shapovalov V.V., Osyntseva A.O. Sudovo-farmatsevychna otsinka polinarkomanii pry odnochasnomu vzhyvanni psykhoaktyvnykh rechovyn. *Likarska sprava*. 2018. N.1–2 (1146). doi:10.31640/JVD.1-2.2018(29). S.171–177.
68. Nehretskyi S.M. Sudovo-farmatsevychne obgruntuvannia orhanizatsiinykh zakhodiv dlia zabezpechennia likamy narkokhvorykh z zalezhnistiu vid kannabinoidiv (F12): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. farmats. nauk: spets. 15.00.01 «Tekhnolohiia likiv, orhanizatsiia farmatsevychnoi spravy ta sudova farmatsiia». Kyiv, 2016. 24 s. URL: <https://nuozu.edu.ua/s/naukovi-pidrozdily/spetsializovani-vcheni-rady/spetsializovana-vchena-rada-d-2661304>
69. Chuiev Y., Shapovalova V. Interdisciplinary pharmacoeconomic study of pharmacotherapy of cupping of drunk forms of alcohol dependence: clinical and pharmacological, organizational, legal and marketing experiment. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2021. Vol.1. No.2. P.1–12. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v1i2.24>
70. Shapovalova V.A., Shapovalov V.V., Movsisyan A.G. et al. Sudebnofarmatsevticheskoe izuchenie riskov, vliyayuschih na razvitie addiktivnoy zavisimosti u molodezhi. *Farmatsiya Kazahstana*. 2016. No. 7 (182). P. 47–55.
71. Bilyk T.V., Kikinchuk V.V. Problematic questions of the initial stage of the investigation of the intentional killing of a hostage or abducted person. *Actual*

- problems of modern science in the research of young scientists, cadets and students under martial law. Kharkiv. 2022. P. 55-58. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/13643/Problemni%20pytannia%20pochatkovoho_Bilyk_2022.pdf?sequence=2.
72. Berehovets Y.R. The importance of mandatory fingerprinting of the population in solving crimes and establishing the identities of unrecognizable corpses. Current issues of pre-trial investigation and trends in the development of forensic methods. Kharkiv, 2018. P. 30-32. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/12.pdf.
73. Aleksandrenko O.V. Problematic issues and main areas of optimization of the investigation of unsolved crimes of the past years. *Theory and practice of forensic examination and criminology*. 2021. No. 23. P.75-82.
74. Ivanytsia A. V., Yefimov M. M. Investigation of murders due to carelessness: training. Manual. Dnipropetrovsk state University of Internal Affairs. 2018. 152 p. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3717/1/%D0.pdf>.
75. Zavorina O.P. Peculiarities of operational investigative support for pretrial investigation of murders committed by minors. Current issues of pre-trial investigation and trends in the development of forensic methods. Kharkiv, 2018. P. 68-70.
76. Nevhrad V.V. Regarding methodological and forensic support for the investigation of intentional murders committed in a way that is dangerous for the lives of many people. Current issues of pre-trial investigation and trends in the development of forensic methods. Kharkiv, 2018. P. 132-133.
77. Obshalov S. Operational investigative support for the investigation of murders related to home invasion: problems of theory and practice. *Entrepreneurship, economy and law*. 2020. No. 9. P. 229-233 DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.40>.
78. Kutiy A.I. Stages of the pre-trial investigation of the criminal proceedings on intentional murder, committed in a state of strong mental excitement Aktualne problemy w współczesnej nauki: zbiór raportów naukowych. (Warsaw, June 28-30, 2013). Warszawa: Wydawca: Sp. z o. o. "Diamond trading tour", 2013. Str. 59-62.
79. Antonyuk P.E., Antoshchuk P.O., Vakulyk O.O. and others. 2016. *Center for educational literature*. 118 p. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/author.html>.
80. Beschastnyi V. Criminological analysis of the state of crime in Ukraine. Kyiv, 2016. P. 207-213.
81. In Volyn, a 45-year-old man will go on trial for intentional murder with an axe. *Magnolia-TV*. 08.03.2022. URL: <https://magnolia-tv.com/news/77123-na-volyni-45-richnyy-cholovik-pide-pid-sud-za-umysne-vbyvstvo-sokyroyu-foto?prov=ukrnet>.
82. Eysmunt V. A 40-year-old woman hid the body of her murdered husband near Lviv for four months. *Zaxid.net*. 08.05.2022. URL: https://zaxid.net/u_murovanomu_40_richna_zhinka_zarizala_znayomogo_y_hovala_tilo_chotiri_misyatsi_n1547472.
83. She killed and hid the body in the bathroom: in the Lviv region, the police arrested a criminal who was involved in the fatal stabbing of an acquaintance. *Police of Lviv region*. 08.05.2022. URL:

<https://www.facebook.com/MVS.LVIV/posts/pfbid02xgzKmos5Cmsm8BFuJV3doFJ1hHmSd8Pnq2hitsV3mfmz3mBBZW5TwemjgvAZ6ZKML>.

84. Bagryaniy O. A resident of Kyiv region will be tried for murder while intoxicated. *Website of the city of Bela Tserkov 04563*. 08.25.2022. URL: <https://www.04563.com.ua/news/3450049/so-zminitsa-z-viplatami-dla-vpo-z-1-veresna>.

85. A resident of Boryspil district, who killed an acquaintance while drinking alcohol, was on the dock. *Kyiv Regional Prosecutor's Office*. 22.10.2022. URL: https://kobl.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&c=view&t=rec&id=321644

86. Pruglo Ya. In Poltava, during a domestic conflict, a man killed a woman with a knife. *Internet publication "Poltavshchyna"*. 30.07.2022. URL: <https://poltava.to/news/67190/>.

87. Nutt D., King L., Saulsbury W., Blakemore C. Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse. *The Lancet*. 2007. Vol. 369. No. 9566. P. 1047-1053.

88. Miczek K., DeBold J., Haney M. et al. Alcohol, drugs of abuse, aggression and violence. *Understanding and Preventing Violence*. 1994. No.3. P.377-570. URL: <https://nap.nationalacademies.org/read/4421/chapter/5https://doi.org/10.17226/4421>.

89. Fedorchuk I.M. Committing a crime by a person who is in a state of alcohol intoxication or in a state caused using narcotics or other intoxicating agents, as a circumstance that aggravates the punishment. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*. 2009. No. 3. 10 p.

90. Rossow I. Alcohol and homicide: a cross-cultural comparison of the relationship in 14 European countries. *Wiley Online Library*. 03.05.2002. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1360-0443.96.1s1.7.x>.

91. Intoxication as a multiple defence in South African Criminal Law. *HG.org*. 25.08.2022. URL: <https://www.hg.org/legal-articles/intoxication-as-a-multiple-defence-in-south-african-criminal-law-6789>.

92. Is being drunk a defense for criminal charges? By *Thomas Paulk, P.A.* 20.02.2020. URL: <https://www.tampacriminalattorneys.com/criminal-defense-blog/2020/february/is-being-drunk-a-defense-for-criminal-charges/>.

93. Voluntary and involuntary intoxication as a defense under criminal law. *ShouseLaw*. 23.03.2022. URL: <https://www.shouselaw.com/ca/defense/legal-defenses/intoxication/>

94. Constitution of Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

95. Baganets O. Failed reforms The current state of law enforcement activities in the fight against crime and corruption in Ukraine (separate analysis for each department). *LexInform*. 08.05.2019 URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/provalni-reformy-suchasnyj-stan-pravoohoronnanyi-diyalnosti-shhodo-borotby-zi-zlochynnistyu-ta-koruptsiyeyu-v-ukrayini-okremyj-analiz-po-kozhnomu-vidomstvu/>.

96. Volynets B. The highest value is life. *Publishing House "OHO" YAZH*. 11.01.2018. URL: <https://ij.ogo.ua/ya-zhurnalyst/nayvishha-tsinnist-tse-zhittya/>.

97. Samoilenko Yu.V. The value and uniqueness of life. *Sosnytsky Professional Agrarian Lyceum of Chernihiv Region*. 04.01.2020. URL: <http://www.palsosnitsa.com.ua/%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D>

[1%81%D1%82%D1%8C-%D1%96-
%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D
0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-
%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F/](#).